

Vesa Kanniainen

*Yritysten
yhteiskuntavastuun
taloustiede*

Yritysten yhteiskuntavastuun taloustiede

*Yritysten
yhteiskuntavastuun
taloustiede*

VESA KANNIAINEN

Omistettu lastenlapsilleni Lassille, Roosalle ja Emmalle

Talouden luottamuspääoman ja sitä kautta sosiaalisen pääoman vahvistumisesta ei huolehdi julkinen valta vaan markkinoilla toimivat yritykset ja kuluttajat.

© 2015 Vesa Kanninen

Päällys ja taitto: Books on Demand

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-318-745-0

Sisältö

Esipuhe.	7
1. Johdanto. Yhteiskuntavastuu: normatiivisista vaatimuksista taloudelliseen analyysiin.	9
2. Luottamuspääoma, sosiaalinen sopimus ja normit	15
2.1 Luottamuspääoman merkitys taloudessa	16
2.2 Opportunismi: kun kiusaus tekee varkaan.	18
2.3 Tulkinta: miksi luottamuspääoma on toisenlaista pääomaa?	19
3. Yhteiskuntavastuu ja normistoon sitoutuminen vastavuoroisuutena.	21
3.1 Eikö riitä, että yritys maksaa veronsa?	21
3.2 Organisaation etiikka on ko. organisaatiossa toimivissa ihmisissä.	23
4. Yritysten taloudellinen vastuu: tulisiko yritysten keskittyä voiton maksimointiin?	27
5. Opportunismin rajoittaminen: Kun markkinat rankaisevat	33
6. Case: Kemijärven sellutehtaan sulkeminen 2008	35
7. Ricardo Semler haastaa hierarkisen yrityskulttuurin ...	39
8. Miksi omistusoikeudet ovat tärkeitä? Yhteisomistuksen tragedia..	41
9. Vakiintuneet vs. uudet yritykset	43

10. Yritysten ympäristövastuu: ulkoisvaikutukset	45
11. Yhteiskuntavastuu kilpailuetuna	47
11.1 Kuluttajien itsekunnioitus moraalin lähteenä	48
11.2 Meitä on moneksi: moralistit ja opportunistit	49
12. Sosiaalinen vastuu: kuka maksaa?	53
13. Onko yritysten yhteiskuntavastuu siis hyvinvointia vahvistava?	55
14. Markkinoiden toinen osapuoli: missä on ay-liikkeen yhteiskuntavastuu?	57
15. Lopuksi: ihminen saa sellaisen maailman kuin hän ansaitsee	59
Liite 1. Waldénin aikaan	61
Liite 2. Luottamuspääoman merkitys taloudessa: " Mickey Mouse " -malli	63
Liite 3. Omistusoikeuksien vakiintuminen Englannissa uuden ajan alussa	71
Liite 4. Kirjassa käytettyjä käsitteitä	75
Viittaukset	79

Esipuhe

Tässä julkaisussa käsiteltyjä teemoja olen työstänyt Helsingin yliopistossa pitämieni Etiikka ja talous -kurssin luentojen puitteissa 13 vuoden aikana. Vuorovaikutus eri opiskelijapolvien kanssa on ollut antoisaa, ja heille kuuluu siitä suuri kiitos. Tämän materiaalin aikaisempaa versiota ovat kommentoineet Tapio Aaltonen, Tuuli Kaskinen ja Pirjo Piepponen, mistä myös heille lämpimät kiitokset.

Helsingissä 13. lokakuuta 2015

Vesa Kanniainen

Professori

Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos

Helsingin yliopisto

1. Johdanto. Yhteiskuntavastuu: normatiivisista vaatimuksista taloudelliseen analyysiin

Yritysten yhteiskuntavastuusta ja liiketoiminnan etiikasta on tullut keskeinen teema julkisessa keskustelussa ja sen johdosta myös jokapäiväisessä liiketoiminnassa. Suuri yleisö odottaa yritysten käyttävän resursseja yhteiseen hyvään, eli muuhunkin kuin voiton tekemiseen ja omistajien varallisuuden maksimointiin. Useimmiten julkisen keskustelun lähtökohta on ollut *normatiivinen*. Yrityksiltä on ts. *edellytetty* paitsi taloudellista vastuuta sidosryhmilleen myös laajempaa sosiaalista vastuuta hyvinä tekoina, sekä etenkin ympäristövastuuta.

Yritykset ovat huutoon monin tavoin jo vastanneet. Niinpä vapaaehtoisia sertifikaatteja on luotu sosiaalisille ja ympäristötaloudellisille standardeille. Yrityksissä toimii yhteiskuntavastuuhenkilöitä jne. Yritykset ovat todenneet, että maineella on vaikutusta myös kuluttajien ostopäätöksiin ja työntekijöiden halukkuuteen rekrytoitua yritysten palvelukseen.¹

Paljon siteeratussa artikkelissaan vuodelta 1970 Milton Friedman kuitenkin rajasi yritysvastuun taloudelliseksi: *“There is one and only one social responsibility of business – to use its resources and engage in activities designed to increase its profits so long as it stays within the rules of the game, which is to say, engages in open and free competition without deception or fraud”*. Tämä kirja pureutuu tämän näkemyksen arviointiin. Tehtävä ei ole yksinkertainen, mihin viittaa kirjassa käsiteltävien näkökohtien runsaus. Kirjan loppua kohden edettäessä hyödynnetään taloustieteen hyvinvointiteoriaa Friedmanin yllä todetun näkemyksen arvioimiseksi.

---

1 Kitzmueller ja Shimshack (2012) ovat esittäneet katsauksen aihetta käsittelevästä taloustieteellisestä kirjallisuudesta. Psykologian ja taloustieteen yhtymäkohdasta sitä ovat käsitelleet Benabou ja Tirole (2010).

Yhteiskunnan ja yritysten välisestä työnjaosta

Klassinen näkemys yhteiskunnan ja yritysten välisestä työnjaosta on taloustieteen mukaan ollut se, että yritysten roolina on tuottaa arvonlisää ja varallisuutta ja että julkisvallan tehtävä on keskittyä muihin sosiaalisiin päämääriin.² Niinpä yhteiskunnan tehtäviksi on nähty haitallisten ulkoisvaikutusten (esim. ympäristöhaitat) rajoittaminen käytettävissä olevalla keinovalikoimalla, julkishyödykkeiden tuotanto ja tulonjako. *Rajalinjat ovat sittemmin hämärtyneet*. Poliittisten eturyhmien varaan rakennetun valtiovallan kyky vastata tehokkaasti sille uskottuihin tehtäviin on kyseenalaistettu. Monia julkisia hankkeita on siksi toteutettu julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyönä.³ Yritysten yhteiskuntavastuu puolestaan on nähtävissä *erään julkishyödykkeen* yksityiseksi tuottamiseksi. *Mikä on tämä julkishyödyke?* Se on *yhteisön sosiaalinen pääoma*. Yhteiskuntavastuu sosiaalisen pääoman luomisessa ja ylläpitämisessä tarkoittaa yritysten omistajien ohella muidenkin yhteisön jäsenten näkökohtien huomioon ottamista.⁴

Muistikuvia "patruunoiden aikakaudesta"

Kun Suomi aikanaan teollistui ja teollisuus rakentui muutaman suuren yhtiön varaan, puhuttiin patruunoiden aikakaudesta. Elettiin aikaa, jolloin yrityksille oli luontevaa ottaa vastuulleen työntekijöiden asumisesta, terveydenhuollosta ja vapaa-ajan

---

2 Friedmanin kannanotto edustaa juuri tätä klassista dikotomiaa. On aihetta todeta, että Friedmanin kirjoituksen aikaan 1970-luvulla esim. ympäristö-ongelmat eivät olleet vielä edes nousseet keskusteltavaksi.

3 Näitä yhteistyöhankkeita (*public-private partnerships*) on toteutettu etenkin tienrakennuksessa (Helsinki-Lahti moottoritie) ja terveydenhuollossa. Niinpä Suomessa julkisvallan epäonnistuminen lastensairaalan rakentamisessa on johtanut hankkeen käynnistämiseen yksityisen sektorin varainkeräyksen avulla. Yksi tulkinta tälle on, että apua tarvitsevilla pienillä lapsilla ei ole yhteiskunnassa luontaista etujärjestöä eikä hankkeelle siksi ole löytynyt budjettivaroja.

4 Englanninkieliset termit tässä yhteydessä ovat *shareholders* ja *stakeholders*.

*K*ansantalouden tärkein pääoma on luottamus pääoma. Kirjassa esitetään, kuinka sen kehittäminen ja ylläpitäminen on niin yrittäjien kuin kuluttajienkin vastuulla. Julkinen valta säätelee lait, mutta talouden etiikan ja normiston vahvistuminen on kiinni talouden toimijoista. Kirjassa tarkastellaan yritysten vastuuta tämän arvokkaan pääoman muodostumisessa, vaikka opportunisti paljastaa aika ajoin kapitalismin pettureita kuten Enron tai viimeksi Volkswagen. Ahneus on evoluution tuote eikä ole näköpiirissä, että se ihmisestä poistuisi. Reiluus ja yhteistyö ovat silti aina kannattava investointikohde. Yritysten tehtävänä on kuitenkin säilyä voitollisina. Yhteiskuntavastuu näyttäytyy parhaimmillaan kilpailuetuna.

ISBN 978-952-318-745-0

www.bod.fi

